

Світлана Савойська

МОВНО-ПОЛІТИЧНІ СЕПАРАТИСТСЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМАХ І ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

*У статті розглядаються мовно-політичні сепаратистські тенденції у передвиборчих програмах та діяльності лівих і ліво-центристських політичних сил незалежної української держави, які актуалізуються під час виборчих перегонів, роз'єднують українське суспільство за мовною ознакою та призводять до мовно-політичних конфліктів. **Ключові слова:** мова, політика, сепаратизм, партія, передвиборчий, програма, блок, Україна, незалежний, ліво-центристський, правий*

***Svitlana Savojsky. Language and political separative tendencies in electoral programmes and activity of political parties of Ukraine: the retrospective analysis.** In article language and political separative tendencies in electoral programmes and activity of the left and is left-centrist political forces of the independent Ukrainian state which are staticized during the pre-election companies are considered, disunite the Ukrainian society behind a language principle and lead language and to political conflicts. **Keywords:** language, a policy, separatism, party, pre-election, the program, the block, Ukraine, independent, is left-centrist, right*

Якщо ж розглянемо зазначену проблему ретроспективно, то побачимо, що український мовно-політичний сепаратизм існує з того часу, коли українські землі були завойовані і розділені між Польщею, Московією та Угорщиною, коли українцям доводилося боронити свою рідну мову і культуру від ополячення, окатоличення, російщення, мадяризації, онімечення та латинізації тощо. Тому мовно-політичний сепаратизм братств, масонів, громадівців,

просвітян, католицьких священників, народовців, Д.Донцова, М.Міхновського тощо існував у вигляді боротьби українського народу з польськими, російськими, австрійськими, угорськими, румунськими та іншими загарбниками за своє національне визволення, а також право користуватися рідною мовою, розвивати її і поширювати в усіх сферах суспільного життя. Що торкається виникнення цього явища у незалежній Україні, то його було трансформовано з СРСР ще під час перших виборчих перегонів до Верховної Ради України у першій половині 90-х рр. минулого століття лівими і проросійськими політичними силами України з метою дискримінації етнічних українців, української мови як державної і православної культури. Мовно-політичний сепаратизм національно-демократичних сил УРСР було спрямовано на боротьбу за підвищення статусу української мови та здобуття державної незалежності.

Виходячи з цього, ставиться мета: привернути увагу громадськості, політиків, державних службовців і вчених до мовно-політичного сепаратизму проросійських політичних сил, які під час кожної виборчої кампанії маніпулюють російською мовою, обіцяючи надати їй статусу другої державної мови в Україні, що може призвести до втрати української мови і державної незалежності. Деякі аспекти цієї проблеми уже висвітлені в працях В.Бурдяк, П.Ворони, І.Діяка, О.Заремби, Л.Ковач, В.Котигоренка, О.Кривицької, І.Кураса, О.Майбороди, Л.Масенко, Л.Нагорної, В.Панібудьласки, М.Панчука, С.Римаренка, Ф.Рудича, В.Скляра, В.Уколова, Т.Флоринського, В.Яворського та ін. Доцільно більш конкретно зупинитися на дослідженні професора В.Панібудьласки «Етнополітичний сепаратизм — поняття, зміст, форми і природа». На його думку, розпад Радянського Союзу відбувся шляхом сепарації. Такий тип сепаратизму вчений називає дуалістичним, в основі якого, як вважає автор, лежить подвійна природа, коли на першому етапі етнічні спільноти ведуть боротьбу за вихід зі складу великих імперських держав (Австро-Угорщина і Російська імперія) і створюють свої держави; на другому — ведуть боротьбу за вихід зі складу тоталітарних держав (СРСР, Югославія) і проголошують незалежні держави [1, с. 308–309].

Отже, мовно-політичний сепаратизм під час парламентських виборів 1990 року консолідував електорат на Заході і Центрі України, що дало змогу опозиційним політичним силам набрати майже 120 місць у Верховній Раді першого скликання. Але, коли Українська держава стала незалежною, тоді гасло В.Хвильового

«Геть від Москви!» було остаточно зреалізовано, а естафету мовно-політичного сепаратизму було перехвачено лівими політичними партіями, які у 1994 р., як вважає В. Уколов, «використали перевірену мовну тактику з точністю до навпаки, ділячи електорат на «свій» і «чужий». «Чужий — це україномовний Леонід Кравчук, який хоче відібрати у наших дітей те, що залишилося — російську мову». «Свій! — це борець з корупцією, який наведе порядок у державі і захистить Вітчизну і російську мову — Леонід Кучма» [2].

Звичайно, що перемогу на цих виборах здобув захисник російської мови Л.Кучма. Власне, гасло про захист російської мови і поширення її в Україні в як другій державній з цього моменту тенденційно використовується лівими, а пізніше — ліво-центристськими політичними силами під час кожних виборчих перегонів. А в передвиборчих програмах партій лівого спрямування можна знайти усе, що може забезпечити перемогу на виборах, — це також захист російськомовного населення в Україні, орієнтація на СЕП та інтеграція з Російською Федерацією, виплати під час народження другої дитини 50000, третьої 100000 тисяч; боротьба з корупцією, відкриття робочих місць, підвищення зарплат і пенсій, «покращання життя уже сьогодні» тощо. Обіцянкам таких претендентів, які заради перемоги на виборах готові відкривати україномовні групи і садки, класи, школи і вищі навчальні заклади, яких катастрофічно не вистачає на Півдні і Сході України, немає меж.

А що маємо насправді? І все це уже стало тенденцією, бо повторюється з кожними наступними виборами чи то до місцевих рад, чи до Верховної Ради України. Але далі обіцянок справа не просувається, якщо зважити на кількість україномовних шкіл і ВНЗ, наявних в АРК та на Донеччині. Є й інша проблема: місцева влада, обрана шляхом фальсифікації виборів, не працює в інтересах етнічних українців. Тому україномовні класи і школи на Донеччині, у Дніпропетровську, Запоріжжі, Одесі та в інших містах і районах не відкриваються взагалі або закриваються ті, що були. Отже, будь-які вибори мають проводитися чесно, відкрито і демократичним шляхом, на яких перемогу здобувають ті, кого дійсно бере народ. А обирати сільських і селищних голів, на думку І.Савченка, доцільно за мажоритарною системою [3].

Тоді місцева громада буде знати свого депутата в обличчя, а народний обранець буде зустрічатися зі своїми виборцями і розв'язувати їх проблеми.

Але, як відомо, справжня демократія вибудовується не лише роками, а й століттями, тому рухатися шляхом демократичних перетворень — це головне завдання молодій Українській державі. А як це зробити — над цим мають думати народні обранці. Але повернення до авторитаризму і тоталітаризму, як зазначає екс-Президент Л.Кравчук, — це шлях у нікуди. Отже, вибори, які відбулися 31 жовтня, покажуть, яким шляхом і куди рухається держава. А поки що адмінресурс і мовно-політичний сепаратизм тенденційно використовуються на кожних виборах лівими і лівоцентристськими політичними силами з тим, аби досягти бажаного результату, що супроводжується, як запевняють депутати від опозиції, тиском влади на кандидатів, виборчі комісії і виборців. Українська влада, на думку лідерів від правих політичних сил, має неабиякий досвід з практики застосування адмінресурсу: досить пригадати президентські, парламентські та інші вибори, починаючи з 1994 і закінчуючи 2007 рр. Власне, мовно-політичний сепаратизм дав можливість лівим політичним силам, зокрема Комуністичній партії України, яка є постійним ініціатором надання російській мові офіційного або державного статусу в Україні, про що свідчать її передвиборчі програми і найвищі відсотки голосів виборців, набрані на парламентських виборах 1994 р., утримувати високий рейтинг протягом 90-х рр. ХХ ст., у чому нас переконують показники таблиці 1. Такі успіхи мають негативні сторони: вони поглибили розкол у державі і роз'єднали виборців на російськомовних, які мешкають на Південному Сході та у Криму, та україномовних, що проживають у Центрі і на Заході держави. Перші, як правило, віддавали свої голоси за Комуністичну партію України, про що свідчить її високий рейтинг на виборах до Верховної Ради 1994 р. [4] і 1998 р. [5]. У той же час, за національно-демократичні політичні сили голосували україномовні виборці Заходу і Центру, які віддали перевагу Народному Руху України (див. дані табл. 1) [6, с. 4].

Таблиця 1

Вибори до Верховної Ради України у 90-х рр. минулого століття

№ п/п	Назва партії	Рік 1994	Рік 1998
1	Комуністична партія України	80%	24,65%
2	Народний Рух України	20%	9,40%
3	Соціалістична партія України	14%	8,55%

Як видно з таблиці, найбільшою популярністю серед виборців протягом 90-х рр. минулого століття від лівих політичних сил користувалася Комуністична партія України, передвиборчі програми якої з самого початку незалежності і до цього часу тенденційно захищають інтереси російськомовного населення України та орієнтуються на союз з Російською Федерацією. Серед правих політичних партій найвищий рейтинг протягом 90-х рр. ХХ ст. утримував Народний Рух України, який і нині є незмінним захисником української мови як єдиної державної, української незалежної унітарної держави і національної православної церкви, що також є тенденцією.

Щоб перемогти на виборах у 2004 і зберегти державу від розколу, а україномовних мешканців Півдня, Сходу та Криму від повної асиміляції, на політичну арену у 2002 р. виходить нова національно-демократична політична сила — Блок Віктора Ющенка «Наша Україна», який на парламентських виборах 2002 р. мав найбільшу підтримку виборців (див. табл. 2) [7].

Але до виборів 2006 р. рейтинг цієї політичної сили суттєво знижується і на політичну арену виходить інша — Блок Юлії Тимошенко, авторитет якої стрімко зростає: за неї проголосувало 22,29% виборців [8], а на дочасних виборах 2007 р. — 30,71% [9, с. 5]. Спостерігаються зміни й у лівому таборі: на зміну Комуністичної партії України, яка почала втрачати підтримку виборців, прийшла інша — Партія регіонів, за яку на парламентських виборах 2006 р. було віддано 32,14% голосів виборців [10], а у 2007 році — 34,37% [11, с. 5], що відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Вибори до Верховної Ради України

№ п/п	Назва партії	2002 р.	2006 р.	2007 р.
		у %	у %	у %
1	Партія регіонів	–	32,14	34,37
2	Блок Юлії Тимошенко	7,26	22,29	30,71
3	Блок Віктора Ющенка «Наша Україна»	23,57	13,95	–
4	Комуністична партія України	19,98	3,66	5,39
6	Соціалістична партія України	6,87	5,69	–
7	Соціал-демократична партія України (об'єднана)	6,27	–	–
8	Блок Наталії Вітренко «Народна опозиція»	–	2,93	–

Отже, використавши на дочасних парламентських виборах 2007 р. демократичні свободи, висунувши традиційні мовно-політичні сепаратистські гасла та набравши найбільшу кількість голосів, Партія регіонів вдруде висунула свого кандидата у Президенти на наступних виборах 2010 року і перемогла. На цьому, як вважають депутати від опозиції, зокрема І.Кириленко, О.Доній, І.Геращенко, К.Ляпіна, В.Кириленко та ін., демократія в Україні закінчилася: нова влада неконституційним шляхом створила коаліцію, узурпувала владу, скасувала імперативний мандат і паралізувала в Україні опозиційну діяльність. А щоб максимально обмежити участь опозиційних та інших партій у виборчих перегонах 31 жовтня 2010 р., партія влади заборонила їм об'єднуватися у блоки та ухвалила нову редакцію закону про місцеві вибори, що, на думку Ю.Поташнього, стало черговим політичним шоком для України. Щоб здобути якомога кращий результат у Західній та Центральній Україні, де підтримка у Партії регіонів є найменшою, на думку політиків від правих політичних сил, партія влади проводитиме до місцевих рад своїх людей за списками опозиційних сил, а небажаних депутатів буде позбавляти мандатів. Тобто, на місцевих виборах державна влада, за словами голови Комітету виборців України О.Черненко, буде знімати конкурентів з перегонів та залякувати членів комісії, що, за словами Л.Грача, уже і відбувається в АРК. Більше того, щоб до влади на місцях не пройшли кандидати від нових потужних партій, зокрема політсили «Фронт змін» А.Яценюка, «Сильна Україна» С.Тігіпка, «За Україну» В.Кириленка, реєстрація якої була скасована, та інших, висувати кандидатів у мажоритарних округах, як вважає О.Черненко, зможуть не всі партійні осередки, а лише ті, що були зареєстровані рік тому. Зокрема, змішана виборча система, на думку багатьох політиків, дасть змогу партії влади маніпулювати виборами і фальсифікувати їх результати. Тобто жовтневі вибори спрямовуються проти національно-демократичних сил: окремим партіям відмовляють у реєстрації, через судові рішення блокується переобрання керівника обласної організації ВО «Батьківщина», яким нині є народний депутат, перебіжчик до провладної коаліції І.Денькович тощо [12].

Власне, такі маніпуляції ліво-центристських політичних сил спостерігаються не лише під час виборчих перегонів, а й у повсякденній діяльності, зокрема у освітній сфері, коли за вказівкою чиновників у ВНЗ відміняються іспити з української мови як

державної, а зі шкільних підручників вилучаються теми про героїв Крут, Українських січових стрільців, визвольну боротьбу УПА в роки Другої світової війни, «Помаранчеву революцію» та інше. Водночас, діяльність лівих і ліво-центристських політичних сил спрямовується проти ОУН–УПА, Романа Шухевича та Степана Бандери, поширення української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на Півдні і Сході держави, а також у сфері релігії тощо, що негативно впливає на формування свідомості молодого покоління. У той же час, діяльність правлячої партії спрямовується на захист російської мови. Власне, цим питанням, як уже було зазначено, вона маніпулює під час виборчих перегонів: для прикладу достатньо навести заяву кандидата у президенти 2010 р. В.Януковича, який сказав, що «зробити російську мову офіційною у місцях компактного проживання російськомовного населення можливо лише тоді, коли у Партії регіонів буде 226 голосів, а також — Президент, який підпише такий закон» [13].

Отже, якщо проаналізувати всі «заслуги» лівих і ліво-центристських політичних сил під час виборчих перегонів і повсякденної діяльності, то можна вважати, що є така мовно-політична сепаратистська політтехнологія, яка на виборчих перегонах у 2006, 2007 і 2010 рр. допомогла Партії регіонів здобути найбільшу підтримку виборців і перемогу. Не менше відношення до цієї політтехнології має лідер Прогресивної соціалістичної партії — Н.Вітренко, яка постійно відстоює інтереси російської мови і Російської Федерації в Україні, що уже давно стало тенденцією й інших проросійських політичних сил, яким не вдалося потрапити до Парламенту у 2007 р. (див. табл. 2). Така доля на місцевих виборах 31 жовтня 2010 року може спіткати й інші політичні партії, такі як Наша Україна, За Україну, Єдиний центр, Народна партія України та інші. Власне, обрані політики від проросійськи налаштованих політичних сил, як переконані члени групи АЦ «Академія», після перемоги на виборах про свої обіцянки відразу забувають, щоб на наступних перегонах знову внести їх до свого «бойового арсеналу» [14].

Тобто, підкуп, маніпуляція, обіцянки, які щедро роздаються кандидатами у депутати під час виборчих кампаній, а також мовно-політичний сепаратизм лідерів проросійських політичних сил — це ті чинники, які знищують авторитет будь-якої політичної сили. Власне, схожу думку на цю проблему має В. Яворський, який вважає, що лідери вищезазначених політичних сил маніпулюють

ідеєю державної двомовності і використовують її як засіб передвборчої «обробки електорального поля». Все це нагадує, на його думку, азійську модель демократії, де людське життя нічого не варте, де «усі без винятку передвборчі програми, кожна з яких нав'язує громадянам України ту чи іншу ідеологію, зорієнтовані на малоосвічену людину, котра не може мислити концептуально, якій байдужі політичні й громадянські права...» [15].

А поширена агітаційна ідея про надання російській мові статусу другої державної, що спрямована на маніпулювання свідомістю виборців, яка весь час масується передвборчими програмами проросійських партій і блоків, починаючи від 1994 року, наразі не видається такою уже й безнадійною та безперспективною, якщо зважити на подання до Верховної Ради депутатами від влади нового законопроекту №1015-3 «Про мови в Україні» [16].

Цей законопроект нашоухує на думку, що партія влади прагне раз і назавжди поставити крапку на політичних спекуляціях навколо мовного питання, прагнучи вирішити його в інтересах російської мови, а заодно — і Російської Федерації. Адже зазначений законопроект не зобов'язує український народ вивчати і застосовувати українську мову як державну навіть у сфері освіти, а навпаки: він надає повне право приватним і державним навчальним закладам України обирати ту мову навчання, яку вони забажають, тобто російську. Проти цього, а також надання обласним радам права вирішувати, якою мовою вести документацію і провадити викладання в освітніх навчальних закладах, виступили праві політичні сили, зокрема Всеукраїнське об'єднання «Свобода» [17]. Проти ухвалення законопроекту «Про мови в Україні» виступили вищі навчальні заклади України, зокрема НАУКМА [18], а також обласні ради, зокрема Львівська [19]. Тому цей документ, що визнає українсько-російську двомовність важливим надбанням українського народу і який підкинуто під час виборчої кампанії як цукерку проросійськи налаштованим українцям, є, безсумнівно, сепаратистським за своєю суттю і характером. З таким висновком згідна також і Рівненська облрада, яка закликала Президента не надавати російській мові статусу другої державної, про що сказано у її зверненні 26 лютого 2010 р. [20].

Отже, лідери правих політичних сил нагадують, що партія влади свої обіцянки про «покращання життя уже сьогодні» не виконала. Більше того, вона узурпувала владу, тому на чергових виборах на підтримку народу не сподівається, а розраховує на тотальну

фальсифікацію і впевнена у перемозі. У той же час, чинна влада планує поширювати мову сусідньої держави — російську в усіх сферах суспільного життя України, чим актуалізує мовно-політичний сепаратизм, який не дає змоги вирішити цю проблему конструктивно, порушує мир і спокій у державі, що може призвести до мовно-політичних конфліктів, розколу держави та іредентизму.

1. Панібудьласка В. Етнополітичний сепаратизм — поняття, зміст, форми і природа. — Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. — К., 2009. — Вип. 44. (підсерія «Курасівські читання»). — С. 306–313.

2. Уколов В. 26.05.2006 / <http://www.tymoshenko.com.ua/ukr/news/press/3229/>.

3. Савченко І. Громада повинна знати свого депутата не лише в обличчя // Віче. — К., 2010. — 13 липня. — С. 4.

4. 1994 http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_

5. 1998 http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B8_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_1998.

6. Виборча платформа Народного Руху України: Новий шлях України // Голос України. — 1998. — 18 березня.

7. Передвиборча програма Блоку Віктора Ющенка «Наша Україна». http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=38474.

8. Програма виборчого блоку політичних партій «Блок Юлії Тимошенко» // Голос України. — 2006. — 10 лютого.

9. Передвиборча програма «Блоку Юлії Тимошенко» // Голос України. — 2007. — 14 вересня.

10. Передвиборча програма Партії регіонів // Голос України. — 2006. — 17 лютого.

11. Передвиборча програма Партії регіонів. Стабільність і добробут // Урядовий кур'єр. — 2007. — 8 вересня.

12. Поташній Ю., Прокопчук О. Гра у перегони // Віче. — Київ. — 2010. — 15 серпня — С. 22–24.

13. В.Янукович: треба 226 голосів, і російська мова буде офіційною // 18 листопада 2009 <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2009/11/18/6362>.

14. Експертна група АЦ «Академія» з політичного аудиту. Нереалістичні передвиборчі обіцянки як засіб маніпулювання свідомістю виборців / <http://www.academia.org.ua/?p=867>.

15. Яворський В. Загальний огляд передвиборчих програм політичних партій і блоків крізь призму прав людини /17.03.06 <http://64.237.104.51/index.php?id=1142610453>.

16. Проект Закону про мови в Україні /http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=38474.

17. «Свобода» починає кампанію на підтримку української мови / 23 лютого <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/02/20/12774>.

18. Про ставлення Вченої ради НАУКМА до законопроекту «Про мови в Україні» / 23 вересня 2010 р. http://ukma.kiev.ua/news/addm/uhvala_VRNаUKMA.pdf.

19. Львівська облрада закликала Верховну Раду не вводити преференцій для російської мови / 23 лютого <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/02/23/13003>.

20. Рівненська облрада закликала Януковича не надавати російській мові статусу державної / <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/03/01/13438>.